

दस्तावेज क्र. ४

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण

यांच्या समोर

वर्ल्ड ट्रेड सेंटर-१, नववा मजला, कफ परेड, मुंबई - ४०० ००५.

दूरध्वनी क्रमांक ०२२ - २२१५ २०१९, फॅक्स - ०२२ - २२१५ ३७६५

ई-मेल : mwrralibrary@yahoo.co.in

२००८ चे प्रकरण (दावा) क्र. १

बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) तत्त्वावर नीरा-देवघर सिंचन प्रकल्प पूर्ण करण्याच्या संदर्भात
हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या (EOI) बाबतीत महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाकडून
दिशा-निर्देश मागविण्याकरिता 'प्रयास', पुणे, यांनी दाखल केलेल्या याचिका
या संदर्भात

श्री. अजित एम. निंबाळकर, अध्यक्ष
श्री. ए. के. डी. जाधव, सदस्य (अर्थव्यवस्था)
श्री. ए. शेखर, सदस्य (अभियांत्रिकी)

डॉ. सुबोध वागळे
विश्वस्त व गट समन्वयक
श्री. सचिन वरघडे
वरिष्ठ संशोधन सहयोगी
प्रयास
बी -२१, बी के अह्न्यू, सर्व्हे ८७/१० - ए,
न्यू डी. पी. रोड, आज्ञाद नगर, कोथरुड,
पुणे -४११ ०३८.

.... याचिकाकर्ता

विरुद्ध
कार्यकारी संचालक
महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ
सिंचन भवन, बार्न रोड,
मंगळवार पेठ,
पुणे ४११ ०११

.... प्रतिवादी

आदेश

दिनांक: १० नोव्हेंबर २००८

प्रयास, पुणे, या नोंदणीकृत धर्मार्थ विश्वस्त संस्थेने, दिनांक १८-१-२००८ रोजी बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) तत्वावर नीरा-देवघर सिंचन प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी विकासक / संघाच्या निवडीसाठी हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या मागणीसाठी दिनांक १२-९-२००७ रोजीच्या महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाद्वारे दिलेल्या जाहिरातीस आक्षेप नोंदविला होता. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ अंतर्गत निर्दिष्ट केलेले अधिकार आणि कार्ये यांच्या संदर्भात या प्राधिकरणाच्या योग्य सहभागाशिवाय महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने जाहीर केलेली जाहिरात देण्याच्या कारवाईत आक्षेप मुख्यत्वे आव्हान देतात. प्रयासने असा आरोप केला आहे की हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) मागवण्याच्या प्रक्रियेत, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने हे स्पष्ट केले नाही की महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम लागू आहे आणि महाराष्ट्र राज्यातील जलसंपत्ती संदर्भातील सर्व बाबींचे नियमन करण्याचे व्यापक आणि वैविध्यपूर्ण अधिकार प्राधिकरणाकडे आहेत आणि म्हणून बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) तत्वावर प्रकल्प पूर्ण करण्यासह आणि व्यवस्थापनेसह नीरा-देवघर प्रकल्पासंबंधित सर्व कामांचे प्राधिकरणाद्वारे नियमन करणे आवश्यक आहे.

२. याचिकेत असे प्रतिज्ञेवर सांगितले आहे की वरील जाहिरात देताना, महाराष्ट्र सरकारच्या दिनांक १५-०७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णय क्रमांक बीओटी / ७०२ (४२५/२००२) / एमपी -१ वर महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ निर्भर राहिले. असे नमूद केले आहे की, या शासन निर्णयाच्या परिशिष्टाच्या कलम २.१ मध्ये प्रतिपादित केले आहे की "कोणत्याही कारणास्तव, प्रकल्पात अपेक्षेनुसार (कराराच्या वेळी ठरविल्यानुसार) जल उपलब्धतेत काही बदल झाला असेल तर विकासकांना सिंचन आणि इतर पाणीपुरवठा मानके बदलण्याचे अधिकार असतील." याचिकेत असेही निदर्शनास आणून दिले आहे की परिशिष्टाच्या कलम २.२ मधील उपरोक्त शासन निर्णयामध्ये प्रतिपादित केले आहे की "त्या काळात प्रचलित असलेल्या विद्यमान नियमांच्या आधारे प्रकल्प लाभार्थींना आणि जल वापरकर्त्यांच्या संघटनांना जल शुल्क आकारले जाईल. पाण्याचे हे दर बदलण्याची गरज भासल्यास लाभार्थ्यांशी चर्चा करून जल आकारणित निश्चित शुल्काच्या जास्तीत जास्त १०% वाढ देण्याची तरतूद विकासकाकडे करारात / निविदेत असेल." प्रयासच्या निवेदनात, प्राधिकरणाच्या मान्यतेशिवाय शासन निर्णयामधील वरील अटींची अंमलबजावणी होऊ शकत नाही. प्रयास यांनी असाही युक्तिवाद केला आहे की नीरा-देवघर प्रकल्प काही तांत्रिक,

आर्थिक आणि घटकांवर तसेच प्रकल्प आराखड्यावर आधारित असल्याने, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ कोणत्याही विकासकाला कोणतीही कठोर किंवा मूलभूत पुनरावृत्ती करण्याची किंवा त्यामध्ये बदल करण्याची एकतर्फी परवानगी देऊ शकत नाही. यामुळे (i) अनेक भागधारकांच्या, राज्य सरकारच्या आणि जनतेच्या अर्थविषयक, आर्थिक आणि पर्यावरणीय हितसंबंधांवर; आणि (ii) या प्रदेशाच्या सामाजिक-आर्थिक विकासावर परिणाम होईल. या कारणांमुळे नीरा-देवघर प्रकल्प हा एक जुना प्रकल्प मानला जाऊ शकत नाही परंतु त्यास नवीन प्रकल्पाच्या समान दर्जा देण्यात यावा. आणि म्हणून, जाहिरात, निविदा, निवड आणि करार देणे, इत्यादींच्या प्रक्रियेत या प्राधिकरणाची भूमिका स्पष्टपणे असावी.

३. थोडक्यात, प्रायसचा हा युक्तिवाद आहे की हितसंबंध अभिव्यक्तीची मागणी करणारी वरील जाहिरात ही केवळ दिशाभूल करणारीच नाही तर उपरोक्त कारणांमुळे कायद्यातही न बसणारी आहे.

४. त्यानंतर, मुलतः या प्रकरणात सुनावणीची संधी मिळविण्यासाठी आणि महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाला, या संदर्भात उत्तर दाखल करण्याचे दिशानिर्देश मिळविण्यासाठी प्रायसनी याचिकेत केलेल्या विनंत्यांचे पूरक म्हणून दिनांक ३१.१.२००८ रोजी याचिकेवर दुरुस्ती दाखल केली.

५. प्राधिकरणाने दिनांक २६-२-२००८, ३-३-२००८, २९-५-२००८ आणि १४-८-२००८ रोजी पक्षकारांचे ऐकले. श्री. सुबोध वागळे, श्री. सचिन वरघडे आणि श्री. विवेक जाधव यांनी प्रायसचे प्रतिनिधित्व केले. श्री. डी. डी. शिंदे, श्री. एच. वाय. कोलावले, श्री. आर. आर. शाह यांनी महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाचे प्रतिनिधित्व केले. श्री. पी. के. पवार यांनी नीरा-देवघर प्रकल्पाचे प्रतिनिधित्व केले. सुनावणीच्या वेळी याचिकाकर्त्यांनी आणि प्रतिवादींनी आपल्या प्रतिज्ञापत्राद्वारे आणि तोंडी व लेखी युक्तिवादांद्वारे बरेच निवेदन केले.

६. याचिका आणि विविध लेखी व तोंडी निवेदनात याचिकाकर्त्याने केलेले मुख्य मुद्दे पुढीलप्रमाणे आहेत:-

- (i) प्राधिकरणाची दखल घेण्यात आलेली नाही आणि हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातीमध्ये किंवा ज्यांनी जाहिरातीला प्रतिसाद दिला त्यांनी वितरीत केलेल्या हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या पुस्तिकेमध्ये त्यांचे अधिकार आणि कार्ये जाहीर केलेले नाहीत. हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या पुस्तिकेमध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम व महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन

अधिनियम यांचा संदर्भ कमी आणि वरवरचा आहे आणि दोन अधिनियमांमधील दुवा स्पष्ट केलेला नाही. हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या पुस्तिकेच्या विक्रीबद्दल हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातीमध्ये कोणताही उल्लेख नव्हता.

- (ii) या टप्प्यावर प्राधिकरणाच्या हस्तक्षेपाची आवश्यकता आहे कारण हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) विकासकाच्या निवडीकडे गंभीर आणि ठोस कृतींचे (steps) प्रतिनिधित्व करते आणि या टप्प्यावर बोली करणाऱ्यांनी प्राधिकरणाची महत्त्वपूर्ण भूमिका प्रगट केली नाही तर निवड प्रक्रियेवर तसेच बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पावरही अनेक विपरित परिणाम होतील.
- (iii) दिनांक १५-७-२००३ रोजीचा शासन निर्णय ह्या मूलभूत आधारावर हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) जारी केला आहे. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ लागू होण्यापूर्वी हा प्रशासकीय आदेश जारी करण्यात आला होता. शासन निर्णय आणि अधिनियमामध्ये विभाजन आहे आणि म्हणून कायद्याचा विचार करून प्रथम शासन निर्णयामध्ये बदल करण्याची आवश्यकता आहे. प्रमुख विभाजने खालीलप्रमाणे आहेत: -
 - (ए) शासन निर्णय खासगी विकासकाला प्रकल्पातील विविध वापरकर्त्यांसाठी उपलब्ध करून दिल्या जाणाऱ्या पाण्याच्या प्रमाणात बदल करण्याची परवानगी देतो. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कलम ११ (ए), (सी), (जी), (एच), (एल) आणि (के) अंतर्गत प्राधिकरणाकडे जल हक्क निश्चित करण्याचे अधिकार निहित आहेत आणि विकासकास प्राधिकरणाचे अधिकार वापरण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही.
 - (बी) शासन निर्णयानुसार, खासगी विकासक पाण्याच्या जकातीत विद्यमान दरापेक्षा १० टक्के वाढ करू शकतात, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कलम ११ (डी) आणि ११ (यू) अंतर्गत प्राधिकरणाला पाण्याच्या जकातीत सुधारणा करण्याचे ठरवावे लागेल.
- (iv) शासन निर्णय आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमात इतर विरोधाभास आहेत ज्याचे निराकरण आवश्यक आहे,

- (ए) पाण्याच्या जकातीतून भांडवली खर्चाच्या वसुलीस परवानगी शासन निर्णय देते तर अधिनियमाच्या कलम ११ (डी) नुसार पाण्याची जकात केवळ प्रवर्तन आणि देखभाल (O & M) वसुलीसाठी मर्यादित आहे.
- (बी) शासन निर्णय अनुशेष असलेल्या आणि अनुशेष नसलेल्या दोन्ही क्षेत्रात गुंतवणूक करू इच्छिते तर अनुशेष काढून टाकण्यास प्राधान्य देणे प्राधिकरणास आवश्यक आहे,
- (सी) महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियमाद्वारा निर्धारित नियोजनात आणि बांधकामात जल वापरकर्त्यांच्या संघटनेच्या सहभागाकडे शासन निर्णय दुर्लक्ष करते, जे महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियमाच्या कलम ६५ च्या अटीनुसार महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाशी जोडले गेले आहे;
- (डी) जरी प्रतिवादीने आपल्या लेखी निवेदनात असे नमूद केले आहे की भूसंपादन आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन (R & R) यासाठी गुंतवणूकदारांकडून आवश्यक निधी मिळू शकेल, तरी शासन निर्णय किंवा पुस्तिका असे नमूद करत नाही की भूसंपादन आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन (R & R) मध्ये खाजगी प्रवर्तक गुंतवणूक करू शकतील.

या प्रकरणांचे निराकरण होणे आवश्यक आहे आणि तोपर्यंत पुढील सर्व कार्यवाही थांबविणे आवश्यक आहे;

- (v) पूर्णपणे सरकारी अनुदानित प्रकल्पातून बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पात प्रकल्पाचे रुपांतर झाल्यानंतर, मूळ परिकल्पित प्रकल्पांच्या मापदंडांशी तुलना करता प्रकल्पांच्या मापदंडांमध्ये होणाऱ्या संभाव्य बदलांच्या पार्श्वभूमीवर, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने अधिनियमाच्या कलम ११ (एफ) अंतर्गत प्राधिकरणाकडून प्रकल्प मंजूरी घ्यावी. या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ श्री. प्रशांत भूषण, ॲडव्होकेट, श्रीमती गायत्री सिंग, ॲडव्होकेट आणि श्री. मिहिर देसाई, यांची कायदेशीर मते सादर केली गेली आहेत.
- (vi) व्यवहार्यता, फरक, (अंतर) निधी मुद्द्याकडे लक्ष दिले गेले नाही. राज्यपालांच्या निर्देशानुसार अनुशेष मंजूर करण्यावर याचा परिणाम होतो ज्याचे अनुसरण करण्यास प्राधिकरण बांधील आहे;

(vii) खासगीकरण प्रक्रियेत प्रायस आणि इतर इच्छुक भागधारकांना भाग घेण्याची परवानगी देण्यात यावी.

७. उपरोक्त हितसंबंध व्यक्त करण्याची जाहिरात जारी करण्यात आलेल्या विषय आणि पद्धत यासंदर्भात प्रायस यांनी केलेल्या आरोपांचे खंडन करीत महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने दिनांक २५-४-२००८ रोजी उत्तर दाखल केले. हितसंबंध व्यक्त करण्याची जाहिरात पारदर्शक नसल्याचा आरोपही महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने फेटाळून लावला आहे. हितसंबंध व्यक्त करण्याची जाहिरात खुली व पारदर्शक आहे यावर जोर देण्यात आला आहे. शिवाय, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने असे निवेदन केले आहे की जिथे फक्त महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ सामील आहे, तिथे हितसंबंध व्यक्त करण्याची जाहिरात एक लघु निविदा सूचना म्हणून विचारात घ्यावी. असे स्पष्ट केले आहे की विविध कायद्यांच्या व नियमांच्या आवश्यकतेनुसार कोणत्याही परिस्थितीत हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातीतील शर्तीत बदल / सुधार झाला पाहिजे, जे अंतिम दस्तऐवजात प्रतिबिंबित होईल (दिसेल), ज्याच्या आधारे प्रस्ताव स्वीकारण्याचे प्रस्तावित केले जाते. याशिवाय, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने असेही निवेदन केले आहे की दिनांक १५-०७-२००३ रोजीच्या महाराष्ट्र सरकारच्या उपरोक्त शासन निर्णयात आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमात कोणत्याही प्रकारचा संघर्ष आहे की नाही हे तपासण्यासाठी प्राधिकरणाची भूमिका नंतरच्या टप्प्यावर येईल. हे निवेदन केले आहे की अंतिम बोली दस्तऐवज या मुद्द्यांकडे लक्ष देईल आणि सर्व संदिग्धतांपासून मुक्त असेल. महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने पुढे हे निवेदन केले आहे की या टप्प्यावर कारवाईचे कोणतेही कारण नाही आणि या प्राधिकरणाच्या हस्तक्षेपाची मागणी करणे अनधिकृत आहे.

वरील निवेदनाव्यतिरिक्त, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने त्यांच्या उत्तरात आणि इतर लेखी आणि तोंडी निवेदनात मांडलेले इतर मुद्दे खालीलप्रमाणे आहेत:

(i) बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पाच्या व्यवहार्यतेचे मूल्यांकन करणे हा महाराष्ट्र शासनाचा विशेष हक्क आहे आणि दिनांक २१-३-२००६ रोजीच्या जीआर क्रमांक बीओटी ७०२ (४२५/०२) एमपी -१ नुसार मुख्य सचिवांच्या अध्यक्षतेखाली तयार केलेल्या उच्चस्तरीय समितीच्या प्रशासकीय कार्यक्षमतेतही आहे. नीरा-देवधर प्रकल्प हा एक जुना प्रकल्प आहे जो शासनाने मे १९८४ मध्ये प्रशासकीयरित्या मंजूर केला. सध्या धरण बांधण्याचे काम कमी-जास्त प्रमाणात पूर्ण झाले असून कालव्याची कामे सुरू आहेत. राज्य शासनाची प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर प्रकल्पाचे काम यापूर्वीच सुरू झाले आहे आणि संचयन करण्याचे काम जवळपास पूर्ण झाले आहे.

म्हणून, हितसंबंध व्यक्त करण्याला बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) तत्वावर शिल्लक कामे पूर्ण करावीत या मागणीसाठी जाहिरातीत असलेला प्रस्ताव कृष्णा नदी पात्रात नवीन प्रकल्प म्हणून तयार केला जाणार नाही. त्यामुळे, नवीन प्रकल्प नसल्यामुळे, नवीन प्रकल्पांशी संबंधित असलेल्या महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कलम ११ (एफ) च्या कार्यक्षेत्राच्या ते बाहेर आहे.

- (ii) प्रयासचा हा तर्कवितर्क महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने नाकारला आहे सुनावणी दरम्यान महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने असे कबूल केले आहे की ते जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या अनुरूप मूल्यांकनासाठी / सत्यमापनासाठी आणि / किंवा प्रस्तावाच्या अर्थविषयक आणि आर्थिक व्यवहार्यतेच्या मंजूरीसाठी प्राधिकरणाकडे जाहिरात / हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) सादर करतील. म्हणून, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ हे प्रकरण प्राधिकरणासमोर सादर करणार नाहीत कारण महाराष्ट्र सरकारचा तो विशेष हक्क आहे. तथापि, बोली दस्तऐवजाला अंतिम स्वरूप देताना, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम यांचे अनुपालन करण्याबाबत प्रायसने उपस्थित केलेल्या सर्व समस्यांचे निराकरण महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ करेल.
- (iii) दिनांक २१-३-२००६ रोजी शासन निर्णयानुसार मुख्य सचिवांच्या अधिपत्याखाली गठीत केलेली उच्चस्तरीय समिती, वादीने नमूद केलेल्या शासन निर्णय आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमांमधील विरोधाभासांकडे, जर काही असेल, तर लक्ष देईल आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) कराराच्या अटी व शर्तींना अंतिम स्वरूप देईल आणि निविदा प्रस्ताव स्वीकारल्यानंतर निर्णय घेईल. तथापि, दुष्काळाच्या कालावधीत पाण्याचे दर व हक्क निश्चित करण्याबाबत महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमातील अटींमुळे दिनांक १५-०७-२००३ रोजीच्या महाराष्ट्र शासनाच्या उपरोक्त शासन निर्णयात सुधारणा करणे आवश्यक आहे. आवश्यक कारवाई करण्यासाठी हे तथ्य शासनाच्या निदर्शनास आणून दिले जाईल. या विषयांवर प्राधिकरणाकडे नक्कीच संपर्क साधला जाईल.
- (iv) हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातीस प्रतिसाद म्हणून, चार संभाव्य विकासकांनी कार्यकारी अभियंता यांच्याशी संपर्क साधला आणि त्यांना प्रकल्पाचा तपशील देणारी पुस्तिका (हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) पुस्तिका) देण्यात आली. हे अशोक बिल्डर्स, पुणे,

गॅमन इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेड, आयव्हीआरसीटीएल इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रोजेक्ट्स लि. आणि आयएल अँड एफएस, मुंबई आहेत. सर्व लागू असलेले कायदे व निर्देशिका या हितसंबंध अभिव्यक्ती (EOI) पुस्तिकेत आहेत आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५ या यादीमध्ये प्रथम आहे. पुढे दिनांक १५ ऑक्टोबर २००७ रोजी कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ यांच्या अध्यक्षतेखाली संभाव्य विकासकांसोबत परिषद घेण्यात आली तेव्हा विकासकांनी पाण्याचे शुल्क, पीक पद्धती, जल उपलब्धता, इत्यादी संबंधी विविध प्रश्न उपस्थित केले. संभाव्य विकासकांना माहिती देण्यात आली की महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरणाने पाण्याचे दर निश्चित केले पाहिजेत. विकासकांशी संवाद या टप्प्यावर थांबला आहे. निवडलेल्या विकासकाला पाण्याचे दर निश्चित करताना महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमातील तरतुदींचे पालन करणे आवश्यक आहे. तसेच, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने कबूल केले आहे की प्राधिकरणाकडे पाण्याचे वितरण आणि हक्काच्या निर्णयाशी संबंधित हक्क व अधिकार आहेत.

- (v) खासगी विकासकाद्वारे केलेली गुंतवणूक ही बाजारपेठेतील अर्थसंकल्पीय संसाधने नसलेल्या श्रेणीमध्ये आहेत आणि म्हणून राज्यपालांच्या अनुशेषावरील निर्देश लागू होणार नाहीत.
- (vi) भूसंपादनावर आणि प्रकल्पग्रस्त व्यक्तींच्या पुनर्वसनावरील खर्च ही खासगी विकासकाची जबाबदारी असेल.
- (vii) प्रकल्प व्यवहार्यतेचे मूल्यांकन आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेद्वारे काम पूर्ण करून घेणे हे राज्य शासनाच्या कार्यक्षेत्रात आहे आणि अशा प्रकारे प्रायस सारख्या अन्य सहभाग असण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.
- (viii) अशी याचिका स्वीकारणे योग्य नाही आणि वरील कारणांमुळे फेटाळून लावावी.

८. दिनांक २९-०५-२००८ रोजी सुनावणीच्या वेळी महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने सादर केलेल्या निवेदनावर प्रायस यांनी आपले प्रत्युत्तर सादर केले. थोडक्यात, प्रायस यांनी खालीलप्रमाणे निवेदन केले आहे:

- (i) विचाराधीन असलेला मुद्दा लोकांच्या हिताचा आहे आणि म्हणून प्रायस तृतीय पक्षकाराच्या रूपात नव्हे तर भागीदार म्हणून सहभाग घेऊ इच्छित आहे.

- (ii) संपूर्ण कार्यवाहीत महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने सांगितल्यानुसार हितसंबंध व्यक्त करण्याची जाहिरात जारी करण्याच्या उद्देशात सतत बदल केल्याने अशा गंभीर विषयावर मनाच्या उपयोजनांची कमतरता तसेच कृती आणि विधानांची कायदेशीरता प्रमाणित करण्यासाठी पद्धतशीर प्रयत्नांची कमतरता दिसून येते.
- (iii) महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने आधीपासूनच कबूल केले आहे की हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातींमध्ये आणि उपरोक्त शासन निर्णयामध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाचे आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियमाचे उल्लंघन करणाऱ्या अनेक तरतुदी आहेत ज्याचे निराकरण करण्याचे वचन त्यांनी दिले आहे.
- (iv) राज्यपालांच्या निर्देशांचे विशेषतः आर्थिक संसाधने आणि निधी संदर्भात पालन केले पाहिजे.
- (v) नीरा-देवघर बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) चे मूल्यांकन व अंमलबजावणी शासनाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाच्या कक्षेत असली तरी (महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने सादर केल्याप्रमाणे) हे लक्षात घ्यावे लागेल की बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) चे पुनरावलोकन आणि नियमन विधिमंडळाने अधिनियमित केलेल्या कायद्याद्वारे प्रदान केलेल्या कायदेशीर मंजूरीसह प्राधिकरणाद्वारे नियामक पर्यवेक्षणाच्या कार्यक्षेत्रात आहे. बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पात खासकरून नव्याने सामील झालेल्या कलाकाराचा विचार करून नवीन आर्थिक आढावा घेण्याची गरज आहे, म्हणजे खासगी विकासक ज्याला मोठा खर्च करावा लागेल आणि महत्त्वपूर्ण फायदे मिळतील. आर्थिक खर्चाच्या आणि फायद्यांच्या वितरणामधील या महत्त्वपूर्ण बदलामुळे प्रकल्पात खासगी विकासकाच्या प्रवेशाच्या संभाव्य परिणामाचे मूल्यांकन करण्यासाठी प्राधिकरणाद्वारे नवीन आर्थिक आढावा घ्यावा लागेल. प्राधिकरणाचे असे कार्य सरकारी समितीद्वारे बदलले जाऊ शकत नाही. म्हणून, प्रयाससह विविध भागधारकांना सामील करून सहभाग मूलक पद्धतीने प्राधिकरणाद्वारे पुनरावलोकनासाठीचा प्रस्ताव नाकारण्याला कायदेशीररित्या वैध आधार नाही.

९. त्यानंतर, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने पुढेही लेखी निवेदन दाखल केले, जे थोडक्यात, खालीलप्रमाणे आहे:

- (i) बोली प्रक्रिया हाती घेताना इच्छुक पक्षकारांना संधी देण्यासाठी व्यापक प्रसिद्धी दिली जाईल.
- (ii) दिनांक १५.७.२००३ रोजीच्या शासन निर्णय आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम, २००५, मधील विरोधाभासांकडे, जर असेल तर, मुख्य सचिवांची समिती लक्ष देईल आणि त्यांचे निराकरण करेल.
- (iii) भूसंपादन व पुनर्वसनासाठी आवश्यक असलेला निधी खासगी विकासकाकडून घ्यावा लागेल. जर व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीची आवश्यकता असेल तर, राज्यपालांच्या सूत्राप्रमाणे महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाला शासनाने उपलब्ध करून दिलेल्या निधीतून याची पूर्तता केली जाईल, जी अनुशेष घटकांवर आधारित आहे. महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी वार्षिक योजना २००२-०३ च्या कलम ७.११ आणि कलम (११) नुसार जारी केलेले निर्देश या प्रकरणात लागू होणार नाहीत.

१०. पक्षकारांचे ऐकल्यानंतर आणि नोंदीवर ठेवलेल्या साहित्याचा विचार केल्यानंतर, सुरुवातीला, सिंचन क्षेत्रातील सार्वजनिक खाजगी भागीदारीची पार्श्वभूमी सुरु करणे आवश्यक आहे. मोठ्या प्रमाणात अपूर्ण सिंचन प्रकल्प आणि ती पूर्ण करण्यासाठी निधीची कमतरता राज्य सरकारचे लक्ष वेधून घेत आहे. मार्च २००७ पर्यंत, रु. ३६,६३० कोटी शिल्लक खर्चासह १२४६ सिंचन प्रकल्प आणि ३.५ दशलक्ष हेक्टरची शिल्लक क्षमता अपूर्ण होती. २००३ मध्ये राज्य जल धोरणात राज्य सरकारबरोबर खासगी क्षेत्राच्या सहभागाची परिस्थिती निर्माण झाली आणि या जल प्रकल्पांना अर्थसहाय्य आणि अंमलबजावणीसाठी परिस्थितीचा अभिनव उपाय म्हणून काम केले गेले. परिस्थितीवर उपाय करण्यासाठी नाविन्यपूर्ण उपाय म्हणून या जलयुक्त प्रकल्पांच्या अर्थसहाय्यासाठी आणि अंमलबजावणीसाठी २००३ मध्ये राज्य जल धोरणात राज्य सरकारबरोबर खासगी क्षेत्राचा सहभाग सुचविण्यात आला. सिंचन प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) तत्वावर खासगी क्षेत्राच्या सहभागासाठी मार्गदर्शक सूचना सांगून दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयानुसार शासन निर्णय देखील जारी करण्यात आला. राज्य सरकारने कृष्णा दरीच्या भीमा उपखोऱ्यातील नीरा नदीवरील नीरा-देवधर प्रकल्प पूर्ण करण्यासाठी ते खासगी क्षेत्राला देऊ करून बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रिया सुरु केली. पुणे जिल्ह्यातील भोर तालुक्यातील प्रकल्पाकडे ४३०५० हेक्टर सिंचित अधिकार क्षेत्राचे सिंचन करण्यासाठी १२.९८१ हजार दशलक्ष घनफूटाचा नियोजित वार्षिक उपयुक्तता आहे. संचयनाची कामे कमी-जास्त प्रमाणात पूर्ण झाली असली तरी कालवा प्रणालीचे काम मागे पडत आहे. प्रकल्पाची नवीनतम

अंदाजी खर्च रु. १४९१.२२ कोटी आहे, ज्यापैकी जुलै २००८ पर्यंतचा खर्च रु. ४६७.५८ कोटी एवढा होता.

११. प्राधिकरणाचे असे मत आहे की पक्षकारांद्वारे केलेल्या विविध निवेदनांच्या आधारे, सर्वसमावेशक निर्णय देण्यासाठी खालील मुद्द्यांची मांडणी करणे आवश्यक आहे :-

- (i) नीरा-देवधर प्रकल्प जो आधीपासूनच प्रशासकीयदृष्ट्या मान्यता मिळालेला प्रकल्प आहे त्यास बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेद्वारे पूर्णत्वास नेण्यापूर्वी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कलम ११ (एफ) अंतर्गत प्राधिकरणाची मंजूरी आवश्यक आहे का?
- (ii) याचिकाकर्त्याने उपस्थित केलेल्या तर्कवितरकांचा विचार करता, हितसंबंध व्यक्त करण्याच्या जाहिरातीमध्ये या टप्प्यावर किंवा कधीही हस्तक्षेप करणे आवश्यक आहे का?
- (iii) अधिनियमात निहित असलेल्या जबाबदाऱ्या व कर्तव्ये यांना विचारात घेऊन बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेत प्राधिकरणाची भूमिका स्पष्ट करण्यासाठी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम अस्तित्वात येण्यापूर्वी जारी केलेल्या दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयात सुधारणा (revision) आवश्यक आहे का?
- (iv) भूसंपादन आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन मध्ये गुंतवणूक खासगी उद्योजकाकडून करायची का सरकारकडून करायची? प्रकल्प व्यवहार्यतेसाठी याचा परिणाम काय आहे?
- (v) अनुशेष हटविण्याच्या संदर्भात राज्यपालांचे निर्देश नीरा-देवधर साठी प्रस्तावित केलेल्या बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) नमुन्याद्वारे अनुशेष नसलेल्या क्षेत्रातील गुंतवणूकीस लागू असतील का?
- (vi) बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेमध्ये भागधारकांना आणि स्वयंसेवी संस्थांना सामील होण्याची व्याप्ती आणि पद्धत कशी आहे?

१२. प्राधिकरणाद्वारे मुद्द्यांची तपासणी :-

(i) पहिल्या मुद्द्याच्या संदर्भात, २००५ मध्ये जेव्हा महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम तयार केला गेला होता, त्यावेळेस बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) वरील दिनांक १५-७-२००३ रोजीचा शासन निर्णय अस्तित्वात असला तरी, राज्य सरकारच्या निधीतून राबविण्यात येणाऱ्या प्रकल्पांशी व्यवहार करण्यासाठी कायद्याच्या कलम ११ (एफ) चा विचार केला गेला होता. सामान्य (usual) सरकारी अर्थसहाय्य प्रकल्पांच्या संदर्भात, कलम ११ (एफ) मधील 'आर्थिक' ह्या संज्ञेचा अर्थ असा आहे की प्रामुख्याने अशा प्रकल्पांसाठी केलेले नेहमीचे परिव्यय लाभाचे (cost-benefit) विश्लेषण, म्हणजे सरकारच्या वार्षिक खर्चाच्या तुलनेत कृषी उत्पादनाच्या उत्पादकता आणि शेती उत्पादनाच्या वाढी संदर्भात शेतकरी आणि अर्थव्यवस्थेला होणारा वार्षिक लाभ. बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रस्तावांमध्ये, लाभ-परिव्यय (BC) गुणोत्तर केवळ सामाजिक-आर्थिक मापदंडांवरच नव्हे तर महसूल नमुन्यावर अर्थात, खासगी प्रवर्तक आपली गुंतवणूक वसूल करण्यासाठी ज्या महसूल प्रवाहाची योजना करित असतील त्यावर आधारित असेल. या महसूल प्रवाहांची स्वीकार्यता यावर अवलंबून असेल की जर हा प्रकल्प नेहमीचा शासकीय अनुदानीत प्रकल्प असता तर शेतकऱ्यांना मिळू शकणारे लाभ कोणत्याही प्रकारे ते कमी करतात की नाही. पाण्याच्या शुल्काशी संबंधित नसलेले हे महसूल प्रवाह भांडवली खर्च भागविण्यास आणि परताव्याचा योग्य दर मिळवून देण्यास सक्षम आहेत की नाही, जेणेकरून व्यवस्थेच्या कार्यात्मक कार्यक्षमतेवर परिणाम होणार नाही, यावर देखील स्वीकार्यता अवलंबून असेल. हे महत्त्वाचे आहे कारण केवळ कृती आणि देखभालीचा खर्च वसूल करण्यासाठी पाणी शुल्काबाबत निर्णय घेण्यात यावा याची जबाबदारी प्राधिकरणावर आहे असा हुकूम स्पष्टपणे अधिनियमात आहे. म्हणून, दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयासोबत असलेल्या संलग्नकाच्या परिच्छेद १.२ मध्ये, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की विद्यमान निकषांनुसार प्रकल्पाची व्यवहार्यता तपासावी, त्यामध्ये सुधारणा करणे आवश्यक आहे.

नीरा देवधर प्रकल्पाच्या बाबतीत, प्रतिवादीने असा युक्तिवाद केला आहे की राज्याने या प्रकल्पासाठी यापूर्वी भरीव रक्कम खर्च केली आहे आणि संचयन जलाशयाचे काम जवळ जवळ पूर्ण झाले आहे. जेव्हा प्रकल्प सुरुवातीला हाती घेण्यात आला होता, तेव्हा लाभ परिव्यय (BC) विश्लेषणाद्वारे स्थापित केलेल्या व्यवहार्यतेच्या आधारे प्रकल्पाला प्रशासकीय मान्यता दिली होती आणि, म्हणून, कलम ११ (एफ) अंतर्गत प्रकल्पाची मंजूरी घेणे आता आवश्यक नाही.

याचिकाकर्त्याने असा युक्तिवाद केला आहे की उद्योजकाच्या प्रवेशामुळे खेळाच्या नियमात बदल झाले आहेत आणि सार्वजनिक हित आणि खासगी पक्षकारांचे हित यामध्ये संघर्ष होण्याची शक्यता

आहे. खाजगी गुंतवणूकदार केलेल्या गुंतवणूकीवरील परताव्याच्या चिंतेत असतील आणि म्हणूनच गुंतवणूकदाराद्वारे ओळखले जाणारे संभाव्य महसूल निर्माण करणारे स्रोत आणि या प्रकल्पाच्या टिकाव्यावर कसा परिणाम होतो तसेच स्थानिक, प्रादेशिक आणि राज्य पातळीवरील अर्थव्यवस्थांवर त्याचा कसा परिणाम होतो हे तपासणे आवश्यक आहे. दोहोंपैकी दुसऱ्याशी संबंधित असलेले संघर्ष आणि विवाद केवळ प्रकल्प अंमलबजावणीस विलंब करू शकत नाहीत परंतु खटला वाढवू शकतात आणि प्रकल्प सोडण्यास कारणीभूत देखील ठरू शकतात.

दोन्ही युक्तिवादांचे परीक्षण केल्यावर हे दिसून येते की आधीचा युक्तिवाद खूपच तांत्रिक आहे आणि त्यामध्ये तपशीलांकडे जास्त लक्ष दिल्यामुळे मुख्य मुद्दा समजत नाही तर नंतरचा युक्तिवाद खूपच सामान्य आहे आणि सार्वजनिक आणि खाजगी हितसंबंधांमधील टिकाव, संभाव्य खटला इत्यादींच्या विरोधात विशिष्ट प्रतिकूल परिणाम जोपर्यंत ओळखले जात नाहीत तोपर्यंत केवळ आशंकेवरून प्रकल्प रखडला जाऊ शकत नाही. म्हणून, वरील मुद्द्यांच्या संदर्भात या प्रकरणाची तपासणी करणे आवश्यक आहे. हा प्रकल्प अर्थसंकल्पित अर्थसहाय्यित प्रकल्प म्हणून मंजूर झाल्यावर आणि अर्थसंकल्पातील निधी खर्च झाल्यावर शासनाने काही फायद्यांबद्दल विचार केला. हा प्रकल्प अर्थसंकल्पित अर्थसहाय्यित प्रकल्प म्हणून मंजूर झाल्यावर आणि अर्थसंकल्पातील निधी खर्च झाल्यावर शासनाने शेतकऱ्यांच्या काही फायद्यांबद्दल विचार केला. बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) / प्रक्रियेने म्हणून हे सुनिश्चित केले पाहिजे की नवीन परिकल्पित महसूल प्रवाहांमध्ये कोणत्याही प्रकारे घट होणार नाही. कंत्राटी शेती, इत्यादी माध्यमातून उत्पन्नाचे अतिरिक्त स्रोत निर्माण करण्याच्या दृष्टीने लाभ परिव्यय अभ्यासात सुधारित पीक पद्धतींमधील विचलन हे केवळ शेतकऱ्याकडून स्वैच्छिक स्वरूपाचे असले पाहिजे असे नाही तर हे दर्शवून दिले पाहिजे की उत्पन्नाचे अतिरिक्त स्रोत निर्माण करण्यासाठी पूर्वीचा (लाभ परिव्यय अभ्यास) आणि प्रस्तावित केलेल्या नवीन उपक्रमातील प्रस्तावित नफा यातून सापेक्ष संधी प्राप्तीच्या दृष्टीने शेतकऱ्याने या विचलनांमधून कमावले आहे आणि गमावले नाही. याशिवाय या महसूल प्रवाहाचा प्रणालीच्या कार्यप्रणालीवर उदाहरणार्थ कृती आणि देखभालीचे अंदाजपत्रक कापून विपरीत परिणाम होऊ नये. अशा प्रकारे महसूल नमुन्याचे मूल्यमापन करण्यात प्राधिकरणाची स्पष्ट भूमिका आहे. जोपर्यंत जलविज्ञान आणि आंतरराज्यीय समस्या तशाच राहतील, तोपर्यंत कलम ११ (एफ) अंतर्गत याकरिता नवीन मंजूरी आवश्यक नसेल परंतु आर्थिक व्यवहार्यतेबद्दल अधिनियमाच्या कलम ११ (एफ) ने दिलेल्या अधिकारक्षेत्राच्या अनुषंगाने महसूल नमुन्याचे मूल्यमापन प्राधिकरणाला करावे लागेल. या संदर्भात श्री. प्रशांत भूषण यांच्या मताशी प्राधिकरण सहमत आहे की अशा बदलांचा प्रकल्पाच्या तांत्रिक आणि आर्थिक मापदंडांवर परिणाम होत असल्यास अस्तित्वात असलेल्या प्रकल्पात महत्त्वपूर्ण बदलांचा विचार केल्यास प्राधिकरणाची इतर

गोष्टींबरोबर (inter alia) मंजूरी घेणे आवश्यक आहे. श्री. मिहिर देसाई आणि श्रीमती गायत्री सिंग यांनी मांडलेल्या मताबद्दल प्राधिकरणाला खात्री पटत नाही की फक्त क्षेत्रीय असंतुलनाचे हे परिणाम आहेत तेथेच “नवीन” प्रकल्पांचे परीक्षण केले जाईल कारण ११ (एफ) मधील अट फक्त या संदर्भात नवीन या शब्दाचा वापर करतात. अशी अपेक्षा केली जाते की एकदा प्रस्तावित केलेले आणि मंजूर केलेले प्रकल्प पुन्हा प्रस्तावित केले जाऊ शकत नाहीत आणि करता येणार नाही. म्हणून प्रस्तावित प्रकल्प अनिवार्यपूर्ण नवीन प्रस्तावित प्रकल्प असतील आणि केवळ अपूर्ण असल्यामुळेच अटीमधील “नवीन” हा शब्द फक्त अशा प्रकल्पांनाच सूचित करतो आणि अपूर्ण प्रकल्पांना नाही. तथापि जेथे आधीपासून मंजूर झालेल्या प्रकल्पाचे आर्थिक निकष बदलण्याची शक्यता आहे, ज्या टप्प्यावर हे बदल होतात त्या पर्वाकडे दुर्लक्ष केले म्हणजेच मध्ये किंवा सुरुवातीला आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) मध्ये रूपांतरण यासारख्या बदलांची कारणे विचारात न घेता, सुधारित प्रकल्पाचा महसूल नमुना इतका कमी न करता सार्वजनिक लाभासाठी राखून ठेवला गेल्यास अशा बदलांमुळे विद्यमान प्रकल्पांचे रूपांतरण नवीन प्रकल्पात केले जाईल. म्हणूनच नीरा देवधर प्रकल्प जो आधीपासूनच प्रशासकीय मान्यताप्राप्त प्रकल्प आहे, त्याला बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेद्वारे सक्षमतेने कार्यवाही करण्यापूर्वी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कलम ११ (एफ) च्या अंतर्गत मंजूर होणे आवश्यक आहे की नाही या प्रश्नाचे उत्तर असे आहे की, सरकारच्या खर्चाच्या दृष्टीने आर्थिक निकषांवरच अशा प्रकारच्या मंजूरीची आवश्यकता असेल आणि गुंतवणूकदारांच्या प्रस्तावाच्या परिणामी वापरकर्त्यांना त्याचा फायदा होईल.

(ii) दुसऱ्या मुद्द्याबद्दल असे म्हटले गेले नाही की जाहिरातींमध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाचा उल्लेख नाही परंतु त्यामध्ये हितसंबंध अभिव्यक्तीची (EOI) आवश्यकता आहे असा दावा केला जात आहे की महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळानी या कायद्याचा उल्लेख हितसंबंध अभिव्यक्ती पुस्तिकेमध्ये केला आहे ज्यांनी या जाहिरातींना प्रतिसाद दिला आहे. तथापि हे नोंदवले गेले आहे की हितसंबंध अभिव्यक्तीच्या जाहिरातील हितसंबंध अभिव्यक्ती पुस्तिका विकल्याचा कोणताही उल्लेख नाही. जाहिरातीत असे म्हटले आहे की, हितसंबंध अभिव्यक्तीच्या तांत्रिक आणि आर्थिक गरजा आणि न्याय्य भांडवलाच्या पालनाची पुष्टी करणाऱ्या कागदपत्रांसह सादर केले जावे. पुढे असेही नमूद केले आहे कि, हितसंबंध अभिव्यक्ती पुस्तिकेमध्येही केवळ महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायद्याचाच उल्लेख आहे आणि अधिनियमातील काही तरतुदींचा अर्थ जसे की पाण्याचे हक्क आणि शुल्क यासंबंधी प्राधिकरणाचे अधिकार आहेत. हितसंबंध अभिव्यक्ती प्रक्रिया संपूर्ण बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण तत्त्व प्रक्रियेपासून स्पष्ट केली जाऊ शकत नाही कारण एकीकडे अधिकार आणि पाणी दर निर्धारनामध्ये

प्राधिकरणाच्या भूमिकेविषयी माहिती नसलेल्यांना जाहिरातीस प्रतिसाद देण्यापासून परावृत्त केले जाऊ शकते, दुसरीकडे असे लोक आहेत जे चुकीच्या समजुतीवरून प्रतिक्रिया देतात की हे महत्त्वपूर्ण मापदंड निर्धारित करण्यास ते स्वतंत्र असतील. म्हणूनच खाजगी विकसकांना प्रामाणिकपणाने आणि पारदर्शक हिताच्या संदर्भात जाहिरातीत महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम कायदांचा संदर्भ देण्यात आला होता. जाहिरातीत असेही नमूद केले आहे की, इच्छुक पक्षांनी हितसंबंधी अभिव्यक्ती पुस्तिका खरेदी करणे अपेक्षित आहे, ज्यात या दोन मुद्दींचे काम गुंतवणूकदारांना करावे लागेल. या जाहिरातींमधून असे नमूद केले गेले आहे की पाणी शुल्क आकारण्यासह विविध माध्यमांतून ही गुंतवणूक वसूल होणे अपेक्षित आहे, या संदर्भात एक विशिष्ट विधान केले गेले आहे. महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कलम ११ (डी) च्या अटीनुसार पाणी शुल्काचे निर्धारण प्राधिकरणाच्या कार्यक्षेत्रात आहे आणि या अधिनियमात प्राधिकरणाने या शुल्काचा आधार घेण्याबाबत काही मापदंड लिहून दिले आहेत, प्राधिकरणाच्या मते ही जाहिरात भ्रामक असल्याचे मानले जाऊ शकते कारण त्यात पाणी शुल्काच्या आकारणीवर महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाने लावलेल्या अटी व मर्यादा स्पष्टपणे दर्शविली जात नाहीत. या कारणांमुळे जाहिरात सध्याच्या स्वरूपात अयोग्य आहे आणि ती मागे घेण्याची आवश्यकता आहे.

(iii) तिसऱ्या प्रकरणासंदर्भात, वादीचा तर्क आहे की १५-७-२००३ मधील शासन निर्णय ठराव खासगीकरणाच्या पुढाकाराचा मूलभूत आधार आहे. उपरोक्त शासकीय आदेश बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण प्रक्रियेसाठी मार्गदर्शक सूचना ठेवते व हा आदेश २००५ मध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायदा लागू होण्यापूर्वी प्रशासनातर्फे जारी करण्यात आलेला आहे. शासकीय आदेश आणि त्यासंबंधीच्या वाचनातून असे दिसून आले आहे की, शासकीय आदेश आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमातील तरतुदींमध्ये भिन्नता आहेत. त्या पुढीलप्रमाणे -

(a) शासकीय आदेशाच्या परीच्छेद २.१ मध्ये असे नमूद केले आहे की विशिष्ट परिस्थितीत सिंचनाचे निकष तसेच पाणीपुरवठा करण्याचे अधिकार उद्योजकांना दिले जावेत. परीच्छेद २.४ मध्ये पुढे असेही नमूद केले आहे की सरकार आणि उद्योजक यांच्यात चर्चा झाल्यानंतर वापर आणि वितरणाचे निकष बदलले जाऊ शकतात. या तरतुदी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायदातील कलम ११ शी प्रतारणा करतात जे विशेषतः प्राधिकरणातील पाण्याचे हक्क निश्चित करण्याचे अधिकार / हक्क देतात.

(b) संलग्नकातील परिच्छेद १.१ मध्ये असे म्हटले आहे की उद्योजकाची गुंतवणूक इतर स्रोतांच्या व्यतिरिक्त पाण्याच्या वापरासाठी पाण्याचा शुल्कावरून वसूल केली जावी. परिच्छेद २.२ उद्योजकांना लाभार्थ्यांसह आकारलेल्या पाण्याच्या शुल्काच्या १०% वाढीची बोलणी करण्यास परवानगी देतो. या तरतुदींमध्ये महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायद्याच्या कलम ११ (डी) ची पुन्हा जोडणी करण्यात आली आहे, जे पाण्याचे शुल्क आकारण्याचे निकष ठरविण्याचे कार्य करते आणि कोणत्या आधारावर हे केले पाहिजे हे स्पष्ट करते.

(c) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमात काही तरतुदी आहेत ज्या शासकीय आदेशाने दिनांक १५-७-२००३ रोजी नमूद केल्या नाहीत कारण त्या अगोदरील शासकीय कायद्यात नमूद करण्यात आलेल्या होत्या. या तरतुदी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायद्याच्या कलम ११(डी), ११(एफ), २१(१) आणि राज्य जल धोरण, २००३ च्या कलम २.१ मध्ये आहेत, आणि भांडवली खर्च वसूली वगळणे, अनुशेष असलेल्याशी तुलना करता अनुशेष नसलेल्या भागात गुंतवणूक करणे, जल उपभोक्ता संघटनांच्या सहकार्याने सहभागात्मक नियोजन करणे आणि उद्योजकाद्वारे पिडीत व्यक्तींचे मदत आणि पुनर्वसन करणे यांच्याशी संबंधित आहेत. शासकीय आदेशानुसार निर्देशित केले आहे की भूसंपादनातील गुंतवणूक सरकार करेल पण 'नीरा देवघर' प्रकल्पाच्या संदर्भात हा खर्च उद्योजकांकडून केला जाईल असा प्रतिवादीचा दावा आहे.

प्रतिवादींनी शासकीय आदेश आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमांमधील लेखी किंवा तोंडी सादरीकरणांमधील स्पष्टीकरण दिले नाही परंतु त्यांनी महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम कायदा अस्तित्वात येण्यापूर्वी शासकीय अध्यादेश जारी केला होता, दोहोंपैकी दुसरा मान्य होईल असे त्यांनी नमूद केले आहे. दिनांक ३ मार्च २००८ रोजीच्या दुसऱ्या निवेदनात प्रतिवादीने असे सादर केले आहे की, खासगीकरण धोरणावरील शासकीय आदेशाच्या कोणत्याही विवादास्पद तरतुदी, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमानुसार, अंतिम बोली दस्तऐवजात सोडल्या जाणार नाहीत. दुसऱ्या शब्दात, अंतिम बोली दस्तऐवज महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या अनुषंगाने या समस्यांचे निराकरण करेल. राज्य शासनाने मान्य केलेल्या लेखी निवेदनात प्रतिवादीने असे नमूद केले आहे की, दिनांक २१-३-२००६ रोजी शासकीय आदेशान्वये स्थापन केलेली मुख्य सचिव समिती पाणी दर व हक्कांबाबतचे विरोधाभास व अस्पष्टता दूर करेल व त्याबाबतच्या परवानग्या व आलेल्या प्रस्तावांची छाननी करतांना समितीकडून महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियम व महाराष्ट्र सिंचन पद्धतींचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम यांची दखल घेतली जाईल.

दिनांक २१-३-२००६ रोजीच्या शासकीय आदेशाचा अभ्यास दर्शवतो की मुख्य सचिवांच्या समितीच्या संदर्भातील एका अटीमध्ये सरकारच्या सध्याच्या धोरणात बदल करण्याची गरज आहे आणि जलसंपत्ती प्रकल्पांचे खाजगीकरण करणे व यासंदर्भात शासनास योग्य त्या सूचना देणे. राज्य शासनाच्या सहमतीने महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळाने केलेले निवेदन शासन निर्णयावर आणि वरील दोन नियमांमधील द्वंद्वावर अवलंबून नसल्यामुळे, समितीने या द्विधा संज्ञेची दखल अद्याप घेतलेली नाही हे स्पष्ट झाले आहे. म्हणूनच दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये सुधारणा करणे गरजेचे आहे जेणेकरून शासन निर्णय आणि महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमातील साऱ्या त्रुटी काढून टाकता येतील. आणि विशेषतः पाण्याचे हक्क, पाणी शुल्काचे निर्धारण, भांडवली खर्चाची वसुली, अनुशेष नसलेल्या भागातील गुंतवणूक, जल वापरकर्त्यांची संघटना आणि पुनर्वसन या विषयांशी संबंधित विषयवस्तू. म्हणूनच राज्य सरकारने महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीने शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियम कायद्याच्या अनुषंगाने शासन निर्णयात दिनांक १५-७-२००३ रोजी जे फेरफार केले त्याबद्दल आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण प्रक्रियेतील विविध टप्पे आणि प्राधिकरणाची याबाबतची भूमिका स्पष्ट केली पाहिजे.

(iv) भूसंपादनाच्या खर्चाच्या चौथ्या मुद्द्याबद्दल आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन (R & R) यानुसार, प्रतिवादीने परस्पर विरोधी भूमिका घेतली आहे जी याचिकाकर्त्याने अधोरेखित केली आहे. दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयाच्या परिच्छेद क्रमांक ३.४ च्या संलग्न अनुच्छेदानुसार ही जमीन शासकीय खर्चावर अधिग्रहित केली जाईल आणि गुंतवणूकदाराला निधी जमा करण्यासाठी भाड्याने दिली जाईल (संभाव्यता संपर्शिक म्हणून). हितसंबंध अभिव्यक्ती जाहिरात आणि प्रकल्पापुरता मर्यादित असलेल्या पुस्तिकेचा पुनरुच्चार करण्यात आला. वादीचा असा दावा आहे की, नीरा-देवघर विना-अनुशेष क्षेत्रात असल्याने या कामांवरचा खर्च महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमाच्या कक्षेत येईल, ज्याची अनुशेष दूर करण्याच्या बाबतीत महत्त्वपूर्ण भूमिका असेल. दिनांक २५-४-२००८ रोजी केलेल्या निवेदनात, प्रतिवादीने नमूद केले आहे की जमीन शासनाकडून अधिग्रहित केली जाईल. अधिग्रहण व पुनर्वसन निधी गुंतवणूकदाराकडून येईल. या परिणामाचे दोन पैलू आहे, जर सरकारने निधी विस्तार केला तर ते किंमतीच्या बाजूने लाभ परिच्यय समीकरणात भाग घेतात. लाभ परिच्यय विश्लेषणामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ग्राहकांना मिळणाऱ्या फायद्यांसाठी व्यवहार्यता स्थापित करण्यासाठी ही किंमत मोजावी लागेल. दुसरे म्हणजे जर खर्च गुंतवणूकदाराने पूर्ण केला तर पुरवठा आणि देखभालीवर परिणाम करतात आणि शेतकऱ्यांना साधारणपणे मिळणारे फायदे कमी केल्याशिवाय महसूल प्रवाहातून परतावा द्यावा लागेल व प्रकल्पाचा निधीत सरकारला खर्च करावा लागेल. म्हणूनच LA आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन

(R & R) साठी निधी स्रोत ठरविण्याची आणि त्या योग्य किंमतीने प्रतिबिंबित झाल्या आहेत आणि योग्य पक्षाकडून त्याची भरपाई होईल याची खात्री करण्यासाठी प्रोजेक्टची रचना अशा प्रकारे करणे आवश्यक आहे.

(v) पाचव्या विषयाचा विचार करता, प्रश्न हा आहे की राज्यपालांच्या अनुशेष हटविण्याचा निर्देशानुसार नीरा-देवघर संदर्भात प्रस्तावित केलेल्या बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण माध्यमातून अनुशेष नसलेल्या भागातील गुंतवणुकीस लागू आहे की नाही आणि बाजारातून प्रकल्प आधारित निधी जमा करून अपूर्ण प्रकल्प पूर्ण करण्याच्या कार्यक्रमासाठी यामध्ये महत्त्वपूर्ण बाबी आहेत का, याचिकाकर्त्याने खालील प्रमाणे महत्त्वपूर्ण बाबी उपस्थित केल्या आहेत -

- (a) राज्यपालांच्या निर्देशांमध्ये बाजारातून जमा होणारा निधी समाविष्ट असतो. म्हणूनच निधीचा स्रोत विचारात न घेता अनुशेष क्षेत्रासाठी गुंतवणुकीची प्राथमिकता कायम आहे;
- (b) भूसंपादन आणि सुधारणा आणि पुनर्वसन (R & R) च्या खर्चाची किंमत सरकारने पूर्ण केली तर बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण प्रकल्पांवर अनुशेष प्रतिबंध लागू होईल आणि असे प्रकल्प विना-अनुशेष भागात लागू करता येणार नाही;
- (c) व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीचा मुद्दा अनुशेष प्रकरणाशी जोडला गेला आहे कारण हा सरकारचा निधी आहे आणि म्हणूनच अनुशेषाशी संबंधित निर्देश लागू होतात. जरी ते सरकारने कर्ज म्हणून उभे केले असले तरी उत्तरदायित्व सरकारवर पडेल आणि म्हणूनच राज्यापालांच्या निर्देशानुसार व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधी लागू करण्यात आला;

वरील विषयांवर क्रमाने चर्चा केली आहे:-

- (a) २९ मे, २००८ रोजी याचिकाकर्त्याने बाजाराच्या कर्जासाठी लिखित स्वरूपातील जो अर्ज सदर केला होता त्याला राज्यपालांच्या निर्देशांच्या संदर्भात (core issue ४, परिच्छेद २.३) किंवा २००२-०३ साठी राज्यपालांच्या निर्देशांचे कलम ७.११ आणि ९(१) प्रकल्पाला लागू आहेत. असे म्हटले आहे की, या अनुभागांसाठी आवश्यक आहे की बाजारपेठेतून उगवलेले स्रोत सरकारच्या निधीतून एकत्र केले जावेत आणि अनुशेष हटविण्याच्या सूत्राच्या आधारे सर्व क्षेत्रांमध्ये समान प्रमाणात वितरीत केले जावे. सूत्राच्या आधारे सर्व क्षेत्रांमध्ये समान प्रमाणत वितरीत केले जावे. या कालांमंचे बारकाईने वाचन केल्यावर असे दिसून येते की विभागांमध्ये वापरलेल्या “गैर-

अर्थसंकल्पीय” या शब्दाचे स्पष्टीकरण नंतर दिले गेले आहे ज्यामध्ये राज्य सरकारच्या कर्ज घेण्याच्या उपक्रमाचा उल्लेख केला जातो ज्याला सामान्यात: “सिंचन बंध” असे म्हटले जाते. “कर्जबाह्य कर्ज” म्हणून संबोधले जाणारे हे कर्ज शासनाने पाटबंधारे महामंडळामार्फत वाढविले. मुख्यत: “एकत्रितपणे चाललेला” हा शब्द असा आहे की स्वतंत्र महामंडळामार्फत कर्ज घेतल्यामुळे काही कंपन्यांनी इतर कंपन्यांपेक्षा जास्त निधी गोळा केला ज्यामुळे असंतुलन आणखी वाढले. राज्यपालांच्या निर्देशानुसार हे कर्ज संपूर्ण राज्यातील पाटबंधारे क्षेत्रासाठी असले पाहिजे. बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) कार्यक्रमांतर्गत खर्च करण्यात येणाऱ्या सामान्य कर्ज आणि खासगी निधीमधील मुलभूत भिन्नता म्हणजे पूर्वीची रक्कम सरकारच्या हमीच्या आधारे उभी केली जाते आणि ती तहात अर्थसंकल्पीय अराखाद्याद्वारे दिली जाते. ते राज्य तिजोरीवर शुल्क आहेत आणि म्हणूनच हे निधी खरेतर सरकारी निधी आहेत. दुसरीकडे बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) कर्ज थेट सरकारकडून बाजारपेठेतून घेण्याची गरज नाही आणि महत्त्वाचे म्हणजे सरकार तिजोरीतून परतफेड करू शकत नाही. पाणी शुल्क हे देखील प्रवर्तन आणि देखभाल (O & M) सेवा देण्यापुरते मर्यादित असल्याने गुंतवणूकदाराला परतावा केवळ प्रकल्पांच्या बाह्य स्रोताकडून येणे अपेक्षित आहे जसे की कंत्राटी शेती, कृषी प्रक्रिया आणि मत्स्यपालन, पर्यटन, यांसारख्या मिल्कातींच्या स्रोतापासून कर्ज परतफेड करणे अपेक्षित आहे. म्हणून बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण निधी राज्यपालांच्या निर्देशानुसार झालेले असतात आणि त्यामुळे अनुशेष नसलेल्या भागात खर्च करता येणार नाही असा युक्तिवाद तांत्रिकदृष्ट्या समर्थनीय नाही. तथापि, हा धोरणाचा मुद्दा असल्याने, यासंदर्भात महाराष्ट्राने (राज्यपालांच्या विदर्भ, मराठवाडा आणि उर्वरित महाराष्ट्राची) आदेश, १९९४, च्या संदर्भात राज्य शासनाने विचार करणे आवश्यक आहे.

- (b) याचिकाकर्त्याने दिनांक २९-५-२००८ (परिच्छेद २.२.३ - मूळ मुद्दा) रोजी सदर केलेल्या अर्जामध्ये नीरा-देवघर साठी व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीचा अनुशेष नसलेल्या भागातील सरकारी खर्चासाठी वादाचा मुद्दा स्पष्ट केला आहे. प्रतिवादीने सरकारच्या व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीस नकार दिला नाही आणि (९ (v) अनुपालन अहवालाला उत्तर) असे सांगितले की, हे गुंतवणूकदारांकडून आलेल्या प्रस्तावांवर अवलंबून असेल. हे खरे आहे की, व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधी ही बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण प्रकल्पातील सार्वजनिक वित्त घटकांची रक्कम ठरवते आणि म्हणूनच हा प्रकल्प अनुशेष राजवटीत आणतो, प्रतिवादीचा प्रतिसाद व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीकडून

दिलेला निधी नीरा-देवघर प्रकरणात याचिकाकर्त्याने दिलेल्या निष्कर्षानुसार खरोखर होईल हे मान्य करत नाही. आगाऊ व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीची उपलब्धता जाहीर करणे निविदा प्रक्रियेवर परिणाम घडविण्यासारखे असू शकते आणि कृत्रिम किंमती निराश करू शकतात. हे वाजवी म्हणून प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाच्या स्वरूपावर अवलंबून असेल असे उत्तर देणाऱ्यांनी म्हटले आहे. सरकारकडून व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधी शिवाय गुंतवणूकदारांना प्रकल्प विना-व्यवहार्य मिळेल असा अंदाज बांधता येत नाही. उत्तर देणाऱ्यांनी काबुल केले आहे की अशी घटना उद्भवल्यास राज्यपालांचे निर्देश लागू होतील. तथापि, प्राधिकरणाच्या नियमात अनुशेष शासन अस्तित्वात असल्याने कोणतेही व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधी प्रस्तावित केल्यास हा प्रस्ताव छाननी आणि मंजूरीच्या अधीन असेल. येथे नोंदवलेले निरीक्षण हे कदाचित जागेच्या बाहेरचे नसावे कारण असे आहे कि, आधी सांगितल्याप्रमाणे बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) अपूर्ण प्रकल्प, स्वतः “नवीन प्रकल्प” बनवत नाही परंतु यामुळे परताव्याच्या पुनर्प्राप्तीचे नवीन मार्ग तयार करण्यासाठी गुंताबुद्धदारास मोकळीक दिली जाते. अपूर्ण प्रकल्पांच्या बाबतीत हे विद्यमान खर्च परतावा व फायद्यावर विपरीतपणे न बसल्यास व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधीला अनुशेष निर्बंधांचा फटका बसणार नाही तर संबंधित क्षेत्राच्या वितरणामध्ये हा निधी असेल आणि महसूल नमुना प्राधिकरणाच्या छाननीसाठी आणि या हेतूसाठी पूर्व मंजूरीच्या अधीन आहे, याशिवाय अशी पुष्टी करणे आवश्यक आहे की अशी आगाऊ अंमलबजावणी झाली नाही.

- (c) भूसंपादन, अनुसंधान व खर्चाच्या बाबतीत आम्ही सहमत आहोत की जर सरकारकडून हा निधी खर्च झाला तर अनुशेष क्षेत्रांच्या प्रकल्पांना प्राधान्य देण्याचा मुद्दा बारगळेल. प्रकल्पादरम्यान ज्या सार्वजनिक घटकांवर खर्च केला जातो त्या घटकांची परवा न करता सर्वप्रथम अनुशेष भागांमध्ये प्रकल्प मंजूर करावेत, असे राज्यपालांचे निर्देश तथापि व्यवहार्यता फरक (अंतर) निधी युक्तिवाद येथे देखील लागू होतो. पूर्व बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) लाभ परिव्यय विश्लेषणामध्ये खर्चाच्या अंदाजात आधीच निधी समाविष्ट केला गेला असल्यास आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरणामुळे कोणत्याही प्रकारे होणारा फायदा कमी होणार नसल्यास तसेच निधी उपलब्ध असल्यास अपूर्ण प्रकल्पांवर खर्च केला जाऊ शकतो असे सूत्रांचे म्हणणे आहे. प्रत्यक्षात हे प्रकरण योग्य आहे की नाही याची छाननी करण्याचे अधिकार प्राधिकरणाकडे असतील आणि हा विषय आधीच्या मंजूरीशी संबंधित असेल. म्हणूनच, अनुशेष सूत्र लागू केल्यानंतर निधी उपलब्ध होईल हे याचिकाकर्त्याचे म्हणणे पुरेसे नाही.

प्रकल्पाच्या सार्वजनिक निधीचे पूर्वीचे लाभ परिव्यय बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पाच्या नवीन लाभ परिव्यय द्वारे देखरेखीची आहे याची खात्री केली पाहिजे.

(vi) भागधारकांच्या सहभागाच्या सहाय्या आणि अंतिम प्रकरणाबद्दल आणि बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेमध्ये याचिकाकर्त्याच्या सहभागाच्या कोर्टासमोर सुनावणी घेण्याचा हक्कात (locus standi), याचिकाकर्त्याने असा युक्तिवाद केला आहे:-

- (a) प्रकल्प इच्छुक संस्था आणि व्यक्तींच्या व्यवहार्यतेच्या तपासणीच्या संदर्भात मूल्यांकन आणि मान्यता प्रक्रियेचा पक्ष बनविला पाहिजे (दिनांक ३ मार्च, २००८ रोजी लिखित स्वरूपात सदर केले). ही सार्वजनिक हिताची बाब आहे आणि शेतकरी, स्वयंसेवी संस्था, महिला गट, इतर स्थानिक गट आणि कार्यकर्ते यांना संमिलित करून घ्यावे. राज्य जल धोरणात भागधारकांचा सहभाग आवश्यक आहे आणि प्राधिकरणास राज्याच्या जल धोरणानुसार कार्य करावे लागेल. जलसंपत्तीचे न्याय्य व टिकाऊ व्यवस्थापन व प्राधिकरणांना भागधारकांचा सहभाग वाढवणे न्यायबुद्धीने सुनिश्चित करेल याची खात्री करावी लागेल.
- (b) बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रकल्पांना मान्यता देण्याचा व हस्तांतरण करण्याचा अंतिम अधिकार हा दिनांक २१-३-२००६ रोजीच्या शासकीय आदेशाच्या अंतर्गत मुख्य सचिवांच्या समितीने स्थापन केलेला आहे. म्हणूनच, प्रयास किंवा प्राधिकरणासारख्या कोणत्याही तृतीय पक्षकार प्रक्रियेत सामील होऊ शकत नाही कारण असे प्रसंग प्रस्थापित प्रक्रियेवर परिणाम करतील आणि गुंतागुंत निर्माण करतील. सुरुवातीपासून बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रिया पारदर्शक आहे आणि बाहेरील सहभागाला सरकारतर्फे कोणत्याही बोली प्रक्रियेत कधीही परवानगी दिली जात नाही. व्यवहार्यतेचे मूल्यांकन हे सरकारच्या कार्यक्षेत्रात आहे आणि प्रक्रियेवर दुहेरी नियंत्रणाचा प्रश्न उद्भवत नाही.

प्राधिकरणाचे मत आहे की या समस्येचे दोन भागात विभाजन करणे आवश्यक आहे. प्रथम, नीरा देवघर सारख्या अपूर्ण प्रकल्पांच्या संदर्भात बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेची रचना निश्चित करण्याचा व्यापक मुद्दा आहे; आणि दुसरे म्हणजे, निवडलेल्या आराखड्यानुसार काम करण्यासाठी एखाद्या विशिष्ट प्रकल्पासाठी बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) गुंतवणूकदाराची निवड करण्याचा संकुचित प्रश्न आहे. खोरे आणि उप-खोरे योजना तयार करण्यासाठी भागधारकांचा सहभाग, जलसंपत्ती च्या नियोजन आणि विकासामध्ये वापरकर्त्याचा सहभाग आणि त्यांच्या कायदेशीर मान्यताप्राप्त संस्थांद्वारे किंवा

सेवा प्रदात्यांद्वारे पाण्याच्या मूलभूत सुविधा कार्यान्वित करणे यावर राज्य जल धोरणाने जोर दिला आहे. पाण्याच्या जकातीचे निकष ठरवितांना भागधारकांचा सहभाग (लाभार्थी जनता) सुनिश्चित करण्याची जबाबदारी प्राधिकरणाची असते. प्रतिवादीने आधीपासूनच मान्य केले आहे की महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण आणि महाराष्ट्र सिंचन पद्धतीचे शेतकऱ्यांकडून व्यवस्थापन अधिनियमासारख्या नंतरच्या विस्तारांचा विचार करता दिनांक १५-०७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयात सुधारणा करण्याची आवश्यकता आहे. शासन निर्णय विस्तृतपणे बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) नमुन्याच्या धोरण आराखड्याची निर्मिती करते आणि शासन निर्णय सुधारित करण्याच्या प्रक्रियेमध्ये पीपीपीचे अधिक अद्ययावत धोरण आखतांना भागधारकांकडून रचनात्मक सहभाग मागवणे सरकारच्या हिताचे असेल. बांधणी, प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) गुंतवणूकदाराच्या निवडीच्या प्रक्रियेबाबत ही कार्यकारी कारवाई आहे आणि पीपीपीच्या योजनांना पाठिंबा देण्यासाठी कोणत्या प्रकारचे कौशल्य असावे हे ठरविणे सरकारवर अवलंबून आहे. जोपर्यंत कार्यकारी कारवाई व्यापक धोरण आराखड्याच्या अनुरूप असेल आणि जोपर्यंत महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण अधिनियमासारख्या संबंधित कायद्यामध्ये निश्चित केलेल्या वैधानिक आवश्यकता पूर्ण करण्याची काळजी घेईल तोपर्यंत तृतीय पक्षकाराच्या हस्तक्षेपाची मागणी केली जाऊ शकत नाही.

१३. वरील बाबींनुसार, प्राधिकरण खालीलप्रमाणे निर्देशित करते:

- i) या तारखेपासून १५ दिवसांच्या आत प्रतिवादी महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ जाहिरात मागे घेईल आणि दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन निर्णयात सुधारणा होईपर्यंत पुन्हा जाहिरात करणार नाही.
- ii) दिनांक १५-७-२००३ रोजीच्या शासन ठरावातील दुरुस्तीसाठी महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ राज्य सरकारकडे संपर्क साधेल आणि त्यानंतरच्या अधिनियमित कायद्याच्या तरतुदींच्या आधारे निराकरण होण्याची आवश्यकता असलेल्या विरोधाभासांना संबोधित करेल.
- iii) सुधारित शासन निर्णय पुढे प्रवर्तन, हस्तांतरण (BOT) प्रक्रियेत प्राधिकरणाची भूमिका स्पष्ट शब्दांत नमूद करेल. यात खालील गोष्टी समाविष्ट असतील :
 - (ए) प्रकल्प आणि विकासकाच्या निवडीचे निकष निश्चित करणे;
 - (बी) महसूल नमुन्याचे मूल्यमापन करणे;

(सी) विविध वापरकर्त्यांचे हक्क निश्चित करणे;

(डी) पाण्याच्या जकात दरात अनुज्ञेय बदल करण्याची परवानगी देणे;

(इ) शेवटी मंजूरीसाठी निवडलेल्या महसूल नमुन्याचे मूल्यमापन करणे;

(एफ) राज्यपालांच्या निर्देशानुसार निर्धारित केलेल्या अनुशेष सरकार अंतर्गत हा प्रकल्प समाविष्ट आहे की नाही हे निश्चित करणे म्हणजे महाराष्ट्र राज्य (विदर्भ, मराठवाडा आणि उर्वरित महाराष्ट्रासाठी राज्यपालांची विशेष जबाबदारी) आदेश, १९९४;

(जी) उच्च स्तरीय समितीची तुलना करता प्राधिकरणाची भूमिका.

प्राधिकरण सूचित करते की वरील आदेशांचे पालन या तारखेपासून ३ महिन्यांच्या आत केले जाईल आणि महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ त्याविषयीचा अहवाल प्राधिकरणास देईल.

वरील गोष्टींबरोबरच, प्रयासने दाखल केलेली सद्य याचिका निकाली काढण्यात आली आहे.

सही
श्री. ए. शेखर
सदस्य (अभियांत्रिकी)

सही
श्री. ए. के. डी. जाधव
सदस्य (अर्थव्यवस्था)

सही
श्री. अजित एम. निंबाळकर
अध्यक्ष

श्री. एस व्ही सोडल
सचिव